

## ¡BOMBA!

Asoma una recesión  
y se caen los mercados;  
¡que resuelvan su elección!  
Aquí estamos empleados



# K'uintsil

Martes 6 de agosto de 2024

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 10 · NÚMERO 2292 · [www.lajornadamaya.mx](http://www.lajornadamaya.mx)

Mantats' in tukultike', noj ba'al u yúuchul ts'iib, ba'ale' le ku jóok'ol tu k'ab juntúul ko'olele', nojba'al ti'al u yawta'al tu táan yóok'ol kaabe' ba'ax ku naak', ba'ax ku péek yéetel ba'ax ku ki' óoltik u puksi'ik'al, chéen ba'axe' yéetel u muuk'il le t'aano'obo'. Le beetike' kin ki' óoltik ko'olel yáax chiimpolta'ab te'el ja'abo'ob máano'obo': Elisa Chavarrea (2021) yéetel Diana Mireya Tun (2022).

Ka'aj káaj in ts'iibe', ma' tin na'ataj ba'ax le noj ba'al ku si'ibil teeno', ba'ale' walkila' tu bin in na'atik u k'a'anail tin kuxtal.

Ts'iibe' óoli' beey a jóok'sik junkóots u k'aanil a puksi'ik'al ti'al a k'axik ti' uláak' jump'éel; óoli' je'ex a jit'ik tuukulo'ob tu táan u yich wa máax biin u ts'o'oks jump'éel boon yéetel ba'ax ku taal tu poole'.

Leti' u muuk' t'aano'ob; le ku wóojol ti' ktuukul; kin ts'iibóoltike', ka béeyak u jáalk'abta'al k-óol tumeno'ob. Kin ts'iibóoltik ka béeyak u xo'okol *Lu'um* (ts'iib chiimpolta'abij) tumen máaxo'ob t'anik maaya; beyxan u jeel ts'iibo'ob beeta'an tumen máaxo'ob páakt bej ti'al u béeytal in k'amik le je'ela'. Kexi' ka yanak u jeel máako'ob ka u kano'ob ts'iib ti'al xan u jets'ik u tuukulo'ob ti' ts'iibo'ob e'esik ba'ax ku máan tu táan u yicho'ob yéetel tu puksi'ik'alo'ob te'el kuxtala', tumen beyo', tu paachil k'iine', uláak' icho'ob yéetel máako'obe' yaan u yilko'ob ba'ax úuch yéetel ba'ax ku máan u k'iin walkil kuxa'ano'ona'.

Ku xo'okol in ts'iib ba'ale' u jaajile', chéen u xóoxot'aj in chiicho'ob yéetel in noolo'ob, in na' yéetel in yuum, in kiik, in láak'tsilo'ob, in láak'o'ob beyxan in wéet kajalo'ob; ma' tin juunali', ya'abo'on lik'a'ano'on te'el noj xya'ache'a', ya'abo'on mootschaja'ano'on weye'.

In k'áat óolale', ka' t'aanak maaya je'el tu'uxak ba'ale' beyxan ka ts'iibta'ak. Kexi' wa le ba'ax ma' tu na'ata'al tumen máaxo'ob ma' táan u t'aniko'obe', ka péeknak u yóolo'ob ti'al u mu'uk'ankúunsiko'ob -xan- in t'aan ku mootschajal tu chi' in chi'ibal.

Ya'abach niib óolal yóok'lal láak'inaj ka beetike'ex tin tséel.

**Sasil Sánchez Ch**  
**Calkiní**

## U muuk'il ts'iib: Jk'u'ub XVII Premio Internacional de Poesía Waldemar Noh Tzec ti' Sasil Sánchez Chan



Jairo Magaña / p 7  
Oochel Fernando Eloy